

РОЛЬ Т.МАСАРИКА У ПРОЦЕСІ ВХОДЖЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ ДО СКЛАДУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Ален Панов,

кандидат історичних наук, Генеральний консул України в Угорській Республіці

Ідея входження Закарпаття (Підкарпатської Русі) до складу Чехословаччини вперше була висловлена під час завершення Першої світової війни. Чеські політичні кола спочатку не розглядали питання про утворення спільної держави з угорськими русинами, а також не виражали бажання приєднати територію Закарпаття до складу новоутвореної Чесько-словацької держави. Вони вважали цю територію як таку, яка знаходиться у сфері російських інтересів. У підтвердження цього факту можна навести зміст меморандуму, виголошений Т. Масариком у м. Роттердам в жовтні 1914 р., а також його меморандум «Independent Bohemia» з травня 1915 р. Карта майбутньої Чехословацької держави, яку Т. Масарик намалював у березні 1915 р., перебуваючи в Женеві, включала лише невелику частину майбутньої Підкарпатської Русі. Кордони держави були намалювані спираючись на етнографічний принцип, тобто на русинсько-словацько-угорський етнічний кордон. Доказом того, що Т. Масарик не включав Закарпаття до сфери інтересів Чехословаччини також може слугувати телеграма міністра закордонних справ Тимчасового уряду Росії Павла Мілюкова від 19 березня 1917 р., на яку посилається Петро Стерчо в своїй монографії «Карпато-Українська держава». Згідно з цією телеграмою Росія через свого міністра висловила програму щодо поділу Австрії, в якій вказала, що Австрія і Угорщина мають бути утворені в межах своїх етнографічних кордонів, а малоруські території мають приєднатися до "нашої" України. Зі змісту цієї телеграми П. Стерчо робить висновок: "В окреслення "малоруські території" Мілюков, очевидно, зачислявав і "Угорську Русь", бо перед тим говорив про Угорщину, і коли б він мав на увазі лише Галичину, то говорив би про "малоруську територію" (в однині)" [6, 9]. Виходячи з цього, Т. Масарик не міг розраховувати на Угорську Русь як на частину майбутньої Чехословацької республіки.

Словацькі політики не висловлювали ідеї приєднання Закарпаття до складу Чехословаччини також. Словацьчина мала достатньо власних проблем, пов'язаних зі становленням своєї нації як рівноцінного європейського народу. Близькість русинсько-українського етносу та його схожі проблеми на терені Угорщини не викликали бажання якись чином поневолити цей народ. Більше того, в угорському парламенті виступаючи за не залеж-

ність словаків словацькі делегати вимагали надання незалежності й іншим слов'янським народам, у тому числі і русинам.

Найбільшу активність у вирішенні подальшого статусу Закарпаття виявили американські русини. Ідея входження Закарпаття до складу Чехословаччини вперше виникла під час Першої світової війни саме на американському континенті. Вона була наслідком співпраці між словацькими і русинськими емігрантами в США з вирішення тотожних проблем обох народів як на батьківщині (в Угорщині), так і в еміграції. Перші контакти між двома емігрантськими групами датуються другою половиною XIX ст. Представники обох діаспор активно співпрацювали перш за все у галузі визволення власних народів з-під угорського впливу. Впродовж 1918 р. американські русини намагалися вирішити долю Закарпаття ще лише на теоретичному рівні. У цей період представники різних течій дискутували навколо питання майбутнього статусу Закарпаття.

Американсько-руська народна оборона, яка була заснована в Пітсбургу та керована М. Пачутою, представляла собою русофільський і, до певної міри, православний напрям та орієнтувалася на приєднання території Закарпаття до Чехословаччини. Група активістів, яка консолідувалася навколо особи Г. Жатковича, конфесійно греко-католицька, орієнтувалася на утворення незалежної держави. У середовищі американських русинів були й інші погляди на подальший розвиток краю, які були пов'язані з визволенням його з-під влади Угорщини, або з залишенням його в її складі та наданням автономного статусу.

23 липня 1918 р. в Гомстеді (Пенсільванія) виникла Американська народна рада Угро-Русинів, основною метою якої була консолідація русинських емігрантів різних течій навколо єдиної концепції подальшого розвитку краю [7,62].

Після багатьох дискусій Американська народна рада Угро-Русинів доручила адвокату Г. Жатковичу підготувати меморандум, з яким би американські русини могли звернутись до американського президента з проханням про допомогу у вирішенні подальшої долі русинського народу.

Г. Жаткович запропонував проект меморандуму 1 жовтня 1918 р. Американській народній раді на її засіданні в Скрантоні, який після обговорення був прийнятий. У меморандумі коротко характе-

ризувалася територія, на якій проживали русини, а також подавалися альтернативні варіанти майбутнього розвитку краю в складі різних державно-політичних утворень:

1) щоб угорські русини дістали повну незалежність. Якщо це було б неможливо -

2) з'єднатися з Русинами в Галичині і Буковині та утворити спільну державу. Якщо і це буде неможливо -

3) отримати найширшу автономію у складі Угорщини [8,49].

21 жовтня 1918 року делегація угорських русинів була прийнята американським президентом Вільсоном, який відіграв важливу роль у процесі формування нової політичної карти Європи. Вільсон зазначив, що перші два пункти меморандуму є нереальні, й тому американці не будуть надавати допомогу у їх здійсненні. Реалізація третього варіанту, тобто автономії Угорської Русі, є цілком реальна, але мова має йти про автономію не в рамках Угорщини, а в складі будь-якої сусідньої слов'янської держави [8,49].

Скоріше за все Американська народна рада Угро-Русинів очікувала подібну відповідь, оскільки майже відразу ж активізувала контакти з лідером чеського визвольного руху Т. Г. Масариком. Так, 23 жовтня 1918 р. Американська народна рада Угро-Русинів була прийнята до складу Центральноєвропейського демократичного союзу, на чолі з Т.Г. Масариком. Г.Жаткович підписав своєрідне «Проголошення незалежності», як один з представників дванадцяти поневолених європейських народів. Перед підписанням цього документу в своєму виступі він підкреслив відособленість угорських русинів та їх незалежність від українців, при цьому додав, що незважаючи на можливу мовну близькість між цими двома народами, їх розділяє історія.

У той же день, Американська рада Угро-Русинів в особі Г. Жатковича почала переговори з Т.Г.Масариком щодо можливості входження Закарпаття до складу Чехословаччини. Під час переговорів Г. Жаткович вручив Т.Масарику копію меморандуму угро-русинів до президента США, до якого останній поставився з особливою увагою. Коментуючи переговори з Г.Жатковичем, Т.Масарик у своїй праці "Світова революція" зазначив, що незважаючи на висловлені ним проблеми господарського, фінансового, культурного, конфесійного характеру, які можуть виникнути у випадку входження Закарпаття до складу Чехословаччини, Г. Жаткович та інші члени делегації, зваживши всі переваги і недоліки, виразили переконання, що найкращою перспективою подальшого розвитку Закарпаття є входження його до складу ЧСР [7,62]. Не дивлячись на те, що Закарпаття раніше не роз-

глядалось ні Т. Масариком, ні іншими впливовими чеськими політиками в контексті Чехословаччини, чеська політична еліта у своїй більшості досить скоро зрозуміла всі вигоди від включення Закарпаття до новоутвореної ЧСР. Тим не менше, думки, висловлені Т. Масариком з приводу входження Закарпаття до цієї держави, свідчать насамперед про те, що залишаючись демократом, він не мав бажання поневолювати будь-який народ, включивши його до складу новоутвореної Чехословаччини. Більше того, бажаючи уникнути можливих внутрішніх конфліктів у новоутвореній державі, Т.Масарик хотів, щоб вибір підкарпатських русинів, або принаймні їх лідерів, був усвідомленим.

У жовтні 1918 р. у Філадельфії Г. Жаткович провів ще одну серію переговорів з Т. Масариком, темою яких було визначення статусу русинів у випадку їх приєднання до Чехословаччини. Під час переговорів Т. Масарик заявив, що якщо русини вирішать приєднатися до Чехословаччини, то їм буде надано повну автономію. На питання, яким чином будуть встановлені кордони території русинів, він відповів: "...кордони будуть визначені так, що русини будуть задоволені" [2, 20]. Крім цього Т.Масарик нагадав Г.Жатковичу про висловлені ним раніше проблеми у випадку об'єднання русинів з чехами і словаками в одній державі.

Результатом переговорів стало вироблення формули входження Закарпаття до складу ЧСР. Відповідно до неї Закарпаття мало увійти до складу Чехословацької держави, яка мала бути побудована на федеративному принципі. Територія південнокарпатських русинів мала стати автономною одиницею в складі новоствореної держави.

Погляди Т. Масарика на державний лад майбутньої ЧСР та місця русинів в цій державі у випадку, якщо вони вирішать приєднатися до неї, були широко "розрекламовані" в русинській емігрантській пресі з тим, щоб схилити більшість емігрантів на користь "чеського" варіанту вирішення русинського питання. Але, як скоро з'ясувалось, досить швидко проявилися перші непорозуміння між Т. Масариком та лідером руського руху Г.Жатковичем. Ці непорозуміння стосувались перш за все питання кордонів майбутньої Підкарпатської Русі. Г. Жаткович, а також Американська народна рада Русинів вважали, що до автономії географічно мають належати всі території майбутньої Чехословацької держави, які населені русинами, тобто території сучасного Закарпаття та Східної Словаччини. Такий зміст очевидно Г.Жаткович вклав і у відповідь Т.Масарика на питання щодо встановлення кордонів території південно-карпатських русинів. Т. Масарик, у свою чергу, відповідаючи на це запитання мав на увазі кордон між майбутньою

Чехословащиною і територією, заселеною підкарпатськими русинами, накреслений ним на карті майбутньої держави у 1915 р. Вказаний кордон пролягав по лінії від Чопа до північної частини Ужгорода так, що залізниця залишається у Словаччині, а Ужгород належить Підкарпатській Русі, а звідти по річці Уж до Карпат. Згодом, протиріччя між двома політиками в питанні автономії краю ще більше поглибилися і призвели до відходу від активної політичної діяльності Г.Жатковича [4, 73].

Рішення про входження Закарпаття до складу Чехословащини було ухвалено на засіданні Американської народної ради Угро-Русинів у Скрентоні 12 листопада 1918 р. У резолюції, прийнятій Радою, зокрема було зазначено: "Чтобы угро-русини съ найширшими самостоятельными правами якъ держава (штат) на федеративной (союзной) основе приключилися къ Чехословенской демократической Республики, съ тымъ условіемъ, что до нашей краины должны пренадлежати всь оригинально (съ начала) русски жупы: Спишъ, Шаришъ, Земплинь, Абауй, Гемеръ, Боршодъ, Ужъ, Берегъ, Угоча и Мараморощъ" [3,71].

Після прийняття Радою рішення серед американських русинів був проведений плебісцит, метою якого було виявлення їх ставлення до вирішення питання про статус Закарпаття. У плебісциті брало участь 1113 делегатів, з яких 732 (66,42%) висловилися за входження Закарпаття до Чехословащини, 320 (28,13%) - за злуку з Україною, 27 (2,43%) - за утворення самостійної країни, 13 (1,18%) - за об'єднання з галицькими і буковинськими русинами, 10 (0,9%) - за об'єднання з Росією, 9 (0,8%) - за залишення у складі Угорщини, 1 - за об'єднання з Галичиною [8, 50]. Необхідно зазначити, що у народному опитуванні не брало участі православне місцеве населення. Плебісцит підтвердив рішення Американської народної ради Угро-Русинів. Отже, Закарпаття повинно було увійти до складу нової центральноєвропейської держави зі статусом автономії, який передбачав наявність власних губернатора, законодавчого органу (сойму), адміністрації, судів. До території автономії мали бути віднесені всі угорські комітати, населені русинами. Рішення плебісциту було надіслано президенту Вільсону.

Воля американських русинів, щодо приєднання краю до Чехословащини була підтримана з боку уряду цієї держави, оскільки останній вбачав у цьому факті можливість посилення власної держави та перетворення її у домінуючу центральноєвропейську країну.

Висловлення волі американських русинів, щодо подальшої долі Закарпаття, все ж було недостатньо для вирішення питання про подальший ста-

тус краю. Це питання повинна була вирішити Сен-Жерменська мирна конференція, яка розпочалась у резиденції французького міністерства закордонних справ 18 січня 1919 р [5, 848 - 849].

Проблему Закарпаття на засіданні Високої Ради 5 лютого подав міністр закордонних справ ЧСР Едвард Бенеш. Він, зокрема, зазначив, що карпато-русини мають багато спільного з чехами і словаками, і не бажаючи далі залишатись у складі Угорщини, виявили бажання увійти до складу Чехословацької республіки. Це повністю збіглося з інтересами уряду держави. У кінці доповіді Е. Бенеш підкреслив, що включення Закарпаття до Чехословащини сприяло б формуванню "санітарного кордону" проти більшовицької Росії, яка прагнула поширити свій вплив на Галичину. У цьому інтереси Чехословащини повністю співпадали з інтересами великих європейських держав, які не бажали "пустити Росію за Карпати, щоб вона не стала середньоєвропейською державою" [2,21].

Для розгляду Чехословацьких питань було створено окрему комісію із представників США, Великобританії, Франції, Італії на чолі з Жюлем Камбо. Комісія засідала десять разів з 27 лютого по 24 березня 1919 р. та сім разів у травні 1919 р. На вступному засіданні 27 лютого 1919 р. було сформульовано п'ять основних запитань, на які комісія мала дати відповідь. Серед них, на третьому місці стояло запитання про те, чи мають бути закарпатці приєднані до Чехословащини, або мають залишитись у складі Угорщини [7, 64].

"Руське питання" стало предметом обговорення комісії вже на другому засіданні 28 лютого. Член комісії Чарльз Сеймур, який представляв США, відзначив, що Сполучені Штати бачать три можливі варіанти розв'язання цього питання: 1) приєднати русинів до України; 2) залишити їх в складі Угорщини; 3) утворити провінцію або автономний штат у складі Чехословацької республіки. Перші два варіанти були ним же відразу відкинуті та було заявлено, що США бажать здійснення третього варіанту, тобто русинської автономії в рамках ЧСР. Він також зазначив, що США підтримають цей варіант при умові, що русини будуть згодні приєднатися до новоутвореної держави та при наданні гарантії урядом ЧСР перед мирною конференцією. Крім цього він зазначив, що надання автономії має бути результатом досягнення русинами певного рівня політичного, економічного, культурного розвитку і не має обмежуватись часовими рамками [7,65].

Проти проекту, запропонованого США, висловились представники Великобританії та Італії. Італійці вважали, що найкраще реалізувати автономію русини зможуть залишаючись у складі Угор-

щини. Британці, протестуючи проти американського проекту, висловили свою незгоду й з італійським варіантом, оскільки їм не сподобався "угорський клин" між Чехословаччиною і Румунією. Французький експерт Ле-Ронд висловив пропозицію вирішити даний спір шляхом приєднання Закарпаття до Румунії, однак відразу ж відкликав свою пропозицію як нераціональну та висловився на користь американського варіанту. Представник Франції Ла-Рош нагадав ще одну можливість - приєднати землю, заселену русинами до Польської республіки, але теж додав, що вважає правильним приєднати русинів до ЧСР. Наприкінці засідання голова комісії Ж. Камбо підвів підсумок, в якому вказав, що більшість членів комісії виступають за приєднання південнокарпатської території, населеної русинами, до складу Чехословацької республіки.

При обговоренні карпаторусинської проблеми члени комісії відзначили, що Закарпаття раніше не належало ні до Чехословаччини, ні до теперішньої України. Отже, головним при визначенні його майбутньої долі буде волевиявлення народу. До середини лютого 1919 р. керівництво основних політичних сил на Закарпатті однозначно не визначилося: Пряшівська і Ужгородська ради виступали за включення Закарпаття до ЧСР, керівництво ж Хустської, Сигетської та Свалявської рад залишалось на позиції злуки з Україною [2,21].

Чехословацька делегація пообіцяла далі працювати над тим, щоб схилити всі ради на свій бік, оскільки однієї лише волі американських русинів щодо визначення статусу Закарпаття недостатньо. Така робота була розпочата з ініціативи Т. Масарика ще до засідання комісії. Як досвідчений політик, Т. Масарик розумів всю важливість факту консолідації населення Закарпаття та його представницьких органів навколо ідеї приєднання до ЧСР. Так, у лютому 1919 р. за дорученням президента ЧСР Фердинанд Пісецький був направлений в Ужгород із завданням повідомити населення про рішення американських русинів для того, щоб активізувати роботу з прискорення прийняття рішення місцевими русинами на користь приєднання до чехословацької держави. Після засідання комісії робота була продовжена. Результатом активних дій чехословацького уряду на чолі з Т. Масариком було спільне засідання в місті Ужгород 8-9 травня трьох народних рад під головуванням А. Волошина - ужгородської, пряшівської, хустської. Учасники засідання вирішили утворити спільну Центральну руську народну раду, яка прийняла рішення про входження Закарпаття до ЧСР на федеративних засадах, в якому містилося 14 пунктів [3,71].

Згідно з цим документом нова держава повинна була бути названа Чесько-словацько-руська республіка. Руська держава, як частина федерації, мала бути представлена міністром, який призначається президентом федерації. Територія карпатських жителів мала стати повною автономною одиницею в рамках федерації. Крім закордонної політики, оборони, фінансів, вся законодавча і виконавча влада мала належати місцевим органам влади. Таке розмежування компетенції між органами влади республіки та автономної русинської території мало бути зафіксоване в угоді, підписаній між представниками Чехо-Словацької республіки та руської держави. Щодо спірних питань, які можуть виникнути між федерацією та автономією, то їх, за зверненням будь-якої зі сторін, повинна вирішити Ліга Націй. Рішення цієї організації є остаточним і обов'язковим для обох сторін [1,104].

Таким спірним питанням залишалось встановлення кордонів між Словаччиною і Закарпаттям. Центральна Руська Народна Рада (ЦРНР) намагалась посунути кордони Підкарпатської Русі далеко на захід, включивши до її складу більшість території Східної Словаччини, а саме колишні угорські комітати Земплин, Шариш, Абауй та північну частину комітата Сепеш, в яких проживало русинське населення, правда у виразній меншості. Так, згідно зі статистичними даними, опублікованими в 1912 р. в Угорщині, в комітаті Земплин проживало 11,6 % русинів, Шариш - 22,5 %, Сепеш - 9,4 % [8,39].

Центральна рада відрядила до Праги делегацію у складі 105 чоловік на чолі з Бескидом, Волошином, Жатковичем. 23 травня 1919 р. лідери делегації були прийняті міністром внутрішніх справ ЧСР А. Швеглою та президентом ЧСР Т. Масариком, з якими були проведені переговори про остаточні умови входження Закарпаття до складу ЧСР. Намагання ЦРНР, щодо включення Східної Словаччини до складу Підкарпатської Русі не було підтримано ні Т.Г. Масариком, ні урядом Чехо-Словацької республіки.

Прийняте ЦРНР рішення чехословацькою делегацією було подане як волевиявлення всього населення Закарпаття. Крім цього було заявлено, що руське населення як в Європі (на Закарпатті), так і в Америці (США) однозначно виявило бажання жити разом зі слов'янським, чеським і словацьким народами [2,22].

Під час другого раунду засідань у травні 1919 р. комісія в справах Чехословаччини знову повернулася до вирішення даної проблеми. Правда, на цей раз обговорювалася вже не сама необхідність входження Закарпаття до Чехословаччини, а питання, пов'язані з тим, на яких засадах має бути здійснене це входження.

15 травня 1919 р. члени комісії заслухали міністра закордонних справ Е. Бенеша, котрий мав пояснити, яким чином Чехословаччина хоче надати автономію, за яку висловилися русини. На поставлені запитання Е. Бенеш відповів, що Чехословаччина має намір вирішити руське питання в рамках ставлення до інших національних меншин таких як німецька, угорська, польська. Русинам буде надано можливість самостійно вирішувати питання освіти, мови та судочинства. Він також заявив, що Чехословаччина буде складатися з кількох областей, а карпатський регіон буде однією з них. Русини крім власного сойму будуть представлені в центральному законодавчому органі. Е. Бенеш настоював на тому, що для попередження будь-яких спорів мирна конференція має встановити кордон між Словаччиною і Закарпаттям [1, 105 - 113].

Подальша дискусія розгорнулася навколо питань політичної системи та адміністрації майбутньої автономії. У даному контексті обговорювалось питання про розподіл компетенції між центральним чехословацьким парламентом та місцевим соймом та питання впливу русинів на вирішення загальнодержавних проблем.

Оскільки на територію Закарпаття, крім Чехословаччини, претендували також Угорщина та Україна, комісія доручила Е. Бенешові розробити остаточний проект автономії Підкарпатської Русі і подати його члену комісії Нікольсону для підготовки рапорту для Високої Ради.

У підготовленому Е. Бенешем Меморандумі "Про правове положення південнокарпатських русинів, територія яких творить частину території Чехословацької держави", були зазначені основні засади статусу Закарпаття у випадку його входження до складу ЧСР. Цей документ передбачав:

1. Країна південнокарпатських русинів у кордонах, визначених мирною конференцією, матиме власну назву, яка буде встановлена за згодою поміж Чехословаччиною та Соймом південнокарпатських русинів.

2. Країна південнокарпатських русинів матиме власний Сойм, який буде наділений законодавчою владою у мовних, освітніх, релігійних справах, а також і в усіх інших справах, які будуть віднесені законами Чехословаччини до його компетенції. Закони, прийняті цим Соймом повинні бути ратифіковані Президентом Республіки і підписані губернатором країни південнокарпатських русинів, відповідальним перед Соймом.

3. У всіх інших справах країна південнокарпатських русинів братиме участь в законодавчій системі Законодавчого Згромадження Чехословацької республіки, до якого вона висилатиме представників, вибраних згідно з приписами конституції

Чехословацької республіки. Ці посли, однак, не матимуть права голосувати у тих справах, що законно належать до компетенції Сойму.

4. На чолі адміністрації країни стоятиме губернатор, призначений Президентом Чехословаччини. Губернатор матиме найвищу владу у справах мовних, освітніх і релігійних, як також у справах внутрішньої адміністрації країни.

У всіх інших справах найвищу владу матимуть міністерства Чехословацької республіки. У всіх міністерствах мають бути утворені спеціальні відділи для справ країни південнокарпатських Русинів.

Суди країни південнокарпатських русинів творитимуть частину судової системи Чехословаччини. Однак, якщо сторони апелюватимуть до судової інстанції, місцезнаходження якої є за межами країни південнокарпатських русинів, такі судові справи буде розглядати спеціально утворений Руський Суд.

5. Усі службовці будуть призначатись губернатором. Вищі службовці будуть призначатись Президентом за поданням губернатора.

6. У Раді Міністрів Чехословаччини країна південнокарпатських русинів буде репрезентована Міністром без портфелю, якого призначатиме Президент з-поміж південнокарпатських русинів [6, 227-228].

Крім цього, у меморандумі було наведено проект адміністративно-територіального устрою на іншій території ЧСР, який передбачав встановлення унітарної форми територіального устрою, з поділом на округи. Очолювати владу округу буде окружний начальник, призначуваний центральним урядом. У кожному окрузі має діяти Окружна Рада, яка буде виконувати деякі адміністративні функції та здійснювати контроль за діяльністю окружного начальника. Жодними законодавчими функціями Окружні ради наділені не будуть, оскільки законодавча влада на всій території ЧСР, крім території південнокарпатських русинів, буде здійснюватися виключно парламентом [6, 228].

Такий державно-правовий статус Чехословацька влада планувала надати Закарпаттю у разі входження його до складу Чехословаччини. У меморандумі стисло відображалось ставлення пражського уряду на чолі з Т. Масариком до питання русинської автономії. Визначенням у меморандумі майбутнього територіального устрою на іншій території ЧСР, чехословацька влада намагалась підкреслити "окремішність", автономний статус Закарпаття у складі Чехословаччини.

Аналізуючи документ, можна зробити висновок про те, що Т. Масарик, як президент ЧСР, а також уряд ЧСР планували надати реальну автономію Закарпаттю з цілого ряду питань у випадку вход-

ження його до складу Чехословаччини. Інша справа, що обсяг прав, які уряд планував надати автономним органам влади був достатньо вузьким. У цьому контексті хотілося б додати, що зведення автономії до освітніх, мовних, релігійних питань контрастує із заявами Т. Масарика при переговорах з лідерами Американської ради русинів восени 1918 р. про те, що у випадку, якщо русини вирішать приєднатися до ЧСР то їм буде надано "повну автономію". Компетенція, яка згідно з меморандумом, мала бути надана автономній владі (освіта, релігія, мова), а також зазначення про те, що їм може бути надана і інша компетенція, у відповідності з законодавством ЧСР є регресивним по відношенню навіть до Закону № 10 угорського парламенту "Про автономію руської нації, живучої в Угорщині", у параграфі 4 якого було вказано, що Руська Країна самостійно вирішує свої внутрішні справи окрім справ, які є спільними з Угорською Народною Республікою. У цьому ж документі було наведено виключний перелік таких справ: закордонна політика, оборона, фінанси, громадянство, цивільне і кримінальне законодавство, визначення господарської і соціальної політики.

На наступному засіданні 20 травня 1919 р. комісія заслухала звіт Нікольсона, в якому він зазначив, що на засіданні комісії 15 травня міністр закордонних справ Чехословаччини Е. Бенеш заявив, що чехословацька влада підтримує встановлення такої форми державного устрою, яка наближається до федеративної. Такою є ціль уряду, однак не можна передчасно децентралізувати новостворену державу, оскільки окремі її частини не досягли такого рівня економічного та культурного розвитку, ніж решта території республіки. У цьому контексті Е. Бенеш згадав і територію Закарпаття, яка є достатньо бідною, слабозвинutoю як в економічному, так і в культурному плані. Тому перед тим, як надати реальну найширшу автономію з цілого кола питань, Прага планує спочатку вирівняти рівень розвитку Закарпаття з іншими чеськими та словацькими регіонами. Нікольсон високо оцінив підготовлений чехословацьким урядом меморандум і запропонував комісії прийняти його. Комісія у своїй резолюції одноголосно радила Високій Раді прийняти запропонований Чехословаччиною план, як основу майбутніх взаємовідносин між Чехословаччиною та історичним Закарпаттям [7,68].

Питання вирішення статусу угорських русинів перестало бути проблематичним для комісії. Це було не в останню чергу викликано тим, що окрім Чехословаччини та переможеної Угорщини до питання Закарпаття не проявляла серйозної зацікавленості жодна держава.

23 травня 1919 р. Рада Міністрів Закордонних Справ на своєму засіданні прийняла план, викладений у меморандумі, додавши до нього, на пропозицію члена комісії Лансінга положення, згідно якого службовці у Підкарпатській Русі повинні, у міру можливостей, призначатись з-поміж русинів [6,229].

5 липня 1919 р. було завершено роботу над проектом про ставлення союзних держав Антанти до Чехословаччини і місце в ній Підкарпатської Русі, а 6 серпня його прийняла Рада голів великих держав.

З точки зору міжнародного права питання належності Підкарпатської Русі до Чехословаччини закріплено у договорі від 10 вересня 1919 р. підписаним в замку Сен-Жермен-ан-Л'є в якому, крім іншого, було зазначено, що територія Русинів на південь від Карпат входить до складу Чехословаччини, яка зобов'язується утворити автономну одиницю, забезпечивши їй найширше самоуправління, в рамках територіальної цілісності Чехословацької республіки. ЧСР брала на себе зобов'язання створити сойм, який буде наділений законодавчою владою в мовних, освітніх, релігійних справах, а також в інших справах, віднесених до його відання законодавством Республіки. Найвищою посадовою особою у справах автономії мав бути губернатор, призначений президентом Республіки та відповідальний перед парламентом. Основні положення рішень Сен-Жермену були перенесені в Конституцію республіки 1920 р.

Остаточні рішення про включення Закарпаття до складу, з точки зору міжнародного права, Чехословаччини було підтверджено 4 червня 1920 р. при підписанні Тріанонського мирного договору, у 48 параграфі якого відзначалося: "Угорщина визнає, як то уже були вирішили держави, союзні і об'єднані, повну незалежність Чехословацької держави, до неї же буде включено автономну територію Південнокарпатських русинів" [2, 23].

Рішення мирної конференції про приєднання Закарпаття до Чехословаччини у конкретний історичний момент було оптимальним і компромісним. По-перше, воно мало задовольнити ті політичні сили, які бажали утворення русинської автономії в складі новоствореної Чехословацької республіки. По-друге, проект возз'єднання з Україною, за яке виступала хустська рада та частина населення Закарпаття, став неможливим: Західноукраїнська Народна Республіка впала під натиском польських військ, а Україна була завойована більшовицькою Росією. По-третє, ті політичні сили, які виступали за утворення незалежної держави мали можливість втілювати свої ідеї в рамках найширшої автономії, яку уряд демократичної ЧСР на чолі з Т. Масариком обіцяв надати Підкарпатській Русі.

Таким чином, входження Закарпаття до складу Чехословаччини мало легітимний характер як з точки зору внутрішнього, так і міжнародного права. Про це свідчили: рішення більшості Руських народних рад, рішення плебісциту емігрантів у США,

рішення ЦРНР (8 травня 1919 р.), Сен-Жерменської конференції (вересень 1919 р.) і Трианонського договору (червень 1920 р.). У всіх цих акціях важливу роль відігравав Т. Масарик.

Список використаних джерел:

1. Ганчин В.Ю., Петрищев П.А. Питання Закарпаття на Паризькій мирній конференції 1919 року// Нариси історії Закарпаття / Балагурі Е.А., Гранчак І.М., Ілько В.І. та ін. - Ужгород, 1995. - Т.2. - 663 с. (2)
2. Болдижар М. М. Краю мій рідний. - Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ комітету інформації, 1998. - 228 с. (4)
3. Камінський Й. Наша автономія (самоуправа) // Руський земльдельський календарь на год 1922. - 1922. - С. 69-76. (29)
4. Пушкаш А. Цивилізація или варварство: Закарпатье 1918 - 1945. - Москва: Європа, 2006. - 560 с.
5. Степанов А. Парижская мирная конференция 1919 - 1920 // СИЭ. - М., 1967. - Т.10. - С. 848 - 849. (51)
6. Стерчо П. Карпато-Українська держава. - Львів: За вільну Україну, 1994. - 288 с. (52)
7. Kolár František. Podkarpatska Rus na Parizske mirove konferenci // Česko-Slovenska historická ročenka. - 1997. - С.61-71 (63)
8. Švorc Peter. Začlenenie Podkarpatskej Rusi do ČSR// Česko-Slovenska historická ročenka. - 1997. - С.36-61. (73)

Аннотация

В статье анализируется роль, которую сыграл первый президент независимой Чехословакии Томаш Масарик в судьбе Закарпаття, а именно в его вхождении по итогам Первой мировой войны в состав Чехословацкой государственности.

Summary

The article deals with the role that was plaid by the first president of the independent Czechoslovakia - Tomas Masarik - in the fate of Transcarpathia, especially in the process of its incorporation after the First World War into the Czechoslovak state.